

GAMIZ-EN LIBURUA AURKEZTATZEAN

Gasteiz, 1983-IV-27

Koldo Mitxelena

Jaso behar zirenak liburu honetan jasoak daude eta esan behar zirenak ere esanak, hemen eta bestetan. Zertako, bada, iruzkin berririk erantsi? Hitza hitz omen da, ordea, edo hitzak hitz behar omen luke izan bedere, eta horre-
xegatik agertu naiz honera, gorputzez nahiz errainuz ez dakit oraindik, ordu gaiztoz egin nuen eskaintza nolabait betetzera. Nolabait eta labur, inondik ere.

Bestelako gairik ezean, Gamizen egunetako giroari ekin behar omen nio-
ke, aldez aurretik aditzera eman dutenari banagokio behintzat. Ez dut, haatik,
neure lanbidetik irten gabe ibiltzerik sail horretan ere. Hona, halaz guztiz,
zenbait ohar.

Aurrerabidean sartuak ginen Euskal herrian, Euskal herriko parte hone-
tan bederen, harako XVIII. mende hartan, aurrerakuntzak kalterik eta sesio
haserrerik gabe gertatu ez baziren ere, maizenik gertatu ohi denez. Jendea eta
lana gora zihoan, baita jakitea ere, oinatz ezagunak utzi dituen jakitea.

Arrisku larrian bizi ziren jesuitak, gero eta larriago, eta Gamizek ezagu-
tu behar zuen haien hemengo azkena erbestera zutenean bere lagunekin. Bes-
te arrazoi batzurengatik, lehengoekin lotura estua zutenengatik halaz guztiz,
agerian zeuden, urrutisko bada ere, Euskal herriaren gobernabideak har zi-
tzakeen galerak.

Remuz, euskara ez zebilen irabazian: mende horretan galdu omen zuen,
hain zuzen, lurralde ederra Araban, baita Nafarroan ere segur aski. Bestalde,
lekuari begira gelditzen ez bagara, berriz, gorabidean abiatu zen euskara baz-
ter hauetan, Larramendiri eskerrak, batez ere.

Maiz asko aztertua izan den arren, merezi luke andoaindar handi honen
eraginak berriz ere arakaturik eta miraturik izatea. Nolanahi ere den eta euska-
raz usuegi idatzi ez zuelarik, maisu agertu zen bere garaikoen eta gerokoien
aurrean harik eta azken mendearen hondarreraino, hurbilago ere aitormen
onik, gero eta bakankiago, bildu duela.

Larramendiren irakaskuntzaren oihartzuna inguruan aurki daiteke Kon-
painiako jendearen artean, baina laster aski zabaltzen da ingurune horretarik

kanpora ere, Bidasoaz honuntza dudarik gabe, baina baita Bidasoaz haruntz ere, zenbaitek uste duen baino gehiago.

Eta hala behar ere. Zabalkunde horri eskerrak, euskararen lantzea, erlijio gaietan lehenbizi eta bestetan ere bai gero, bestek ere bere gain hartua baitzuen 1767an. Aita Goikoetxea Maizak ikertu du hemen ea gure sabandotarra ere Larramendiren zordun ote den bere euskaltzaletasunean. Orduan jaioa zen, dena den, eta bizi ere orduan bizi.

Gamizek badu, haatik, giroko kutsuaz gainera, berezko kutsu berezirik. Gaiari eta gaiaren erabilerari begira, badu gerozko fraile baten eitea, nik uste: Juan Arolas-ena. Lasaiagoa zen noski arabarra kataluniarra baino, eta ez zeraman pizturik hau hondamenera eramango zuenaren gisako su kiskalgarririk. Negar-zinkurinak, holako nahastekarik inoiz ontzat hartzen badu, ez zaizkio urrundik entzungo. Tankera anakreontiarra dute gehienbat bere bertsoak, Espainian behintzat argien mende hartakoek sarritan duten bezala. Eta ez du inoiz frai Tadeo González jolas odolgiroetara makurtzen duen gisako joerarik.

Norbaitek, eta "Bitaño" zena zelakoan nago, esan zidan behin merezi lukeela beste arabar baten liburuak, eta Ulibarriren *Gutunliburuaz* ari naiz, psiko-edo horietako zintzo batek, zintzorik baldin bada, burutik burura irakurtzea, xehetasun aski nabarmenak aurkituko lituzkeelakoan. Egia da, bestalde, edozeinek, medikuntzan jantzia ez izanik ere, topatuko duela horrelakorik, obra osorik irakurri gabe. Osorik, ez baitakit inork oraindik irakurri duen. Letra dela eta hizkuntza dela, besteak beste, pasarte trakets gehiago eskaintzen baitu leku atsegingarri baino.

Beste zenbaitek, gorago joaz, areago ere esan dit: zenbakien heinean, jende berexi edo berezi gehiago, etxeko berezitasuna dugu hori, aurki daitekeela euskal-gaietan ari garenon artean, beste edozein sailtakoetan baino. Ez nuke nik beste horrenbeste esango eta hobe dugu, inoren markak hausten saiatu gabe, besteren mailan eta neurrian geure burua gorde.

Gamiz arabarrak, dakigunez eta bere paperek aitortzen dutenez, egin zuen bezalaxe. Bestelakoetan neurriak gordetzeaz gainera, egin zuen, halaz guztiz, bere garaiko markak, betirako gainera, hautsi zuen zerbait. Ez baitugu XVIII. mende horretan ez hurrengoan Sabando inguruko euskararen lekukotasunik eman digun besterik, dakidanaren arabera. Iruinerriko kutsua itsatsi bazitzaion ere, ez zuen etxe-aldamenekoa galdu, ezta urrik eman ere, beste herritar batek egin zuen gisara.